

Bartłomiej Kaczyński

Metalowe szpile pomorsko – kloszowego kręgu kulturowego - streszczenie

Wczesna epoka żelaza, obejmująca okres między VIII a III w. p. n. e., na Niżu Polskim jest okresem dynamicznych przemian kulturowych i osadniczych. U progu tego okresu, pod wpływem wydarzeń politycznych w Kotlinie Karpackiej, a zwłaszcza postępujących zmian klimatycznych, nastąpił kres stabilnego okresu *prosperity* ludności kultury łużyckiej i tym samym przerwanie dotychczasowych szlaków handlowych z południową częścią Europy. Do zaistniałych warunków klimatycznych oraz nowej sytuacji kulturowej, najlepiej przystosowała się grupa ludności z terenu Pomorza Wschodniego – kontynuująca tradycje kręgu pól popielnicowych, która z czasem jako „nowa jakość”, tzw. kultura pomorska, zajęła większość dawnych ziem kultury łużyckiej i nawiązała nowe kontakty, głównie z terenami położonymi na południowy – zachód i zachód od Odry.

Wskazane przemiany i kierunki oddziaływań doskonale widoczne są na przedmiotach spinających odzież – szpilach, najliczniejszej i najbardziej zróżnicowanej formalnie kategorii wyrobów we wczesnej epoce żelaza. Dzięki tym cechom, szpile stanowią pomocne narzędzie dla archeologów do badań nad chronologią i kontaktami z ościennymi grupami kulturowymi, niekiedy tak samo precyzyjne jak zapinki.

Niniejsza praca jest pierwszym w historii badań archeologicznych, kompleksowym opracowaniem szpil pomorsko – kloszowego kręgu kulturowego (ujętych łącznie kultur pomorskiej i grobów kloszowych). Na podstawie zebranej bazy źródłowej, opartej w głównej mierze na wynikach kwerend bibliotecznych, archiwalnych i muzealnych, liczącej 893 szpile i 222 wyobrażenia na ceramice, wykonano zabiegi typologiczne, analizę terytorialno – chronologiczną oraz określenie ich funkcji, m. in. sposoby noszenia. Do najważniejszych efektów pracy należą, po pierwsze, stworzenie opartego na szpilach systemu chronologicznego pomorsko-kloszowego kręgu kulturowego wraz z próbą dowiązania go do najważniejszych systemów europejskich, i po drugie, wyodrębnienie elementów wspólnych między szpilami pomorsko – kloszowego kręgu kulturowego z jednostkami ościennymi, co pozwoliło na wskazanie najważniejszych, często strategicznych, kontaktów determinujących sukcesję w/w jednostki kulturowej. Badania wykazały, że ludność pomorsko – kloszowego kręgu kulturowego w poszczególnych fazach funkcjonowania czerpała wzorce z innych stref kulturowych. Największe znaczenie miały kontakty nawiązane z grupą białowicką kultury łużyckiej w fazie HaD₂-HaD₃, które pozwoliły na wykształcenie się oryginalnych

przewodnich form szpil o stylistyce późnohalszackiej, które poddawane lokalnym modernizacjom, użytkowane były aż do schyłku funkcjonowania omawianej jednostki kulturowej. Ludność pomorsko – kloszowego kręgu kulturowego, wraz ze schyłkowymi ugrupowaniami kultury łużyckiej, były ostatnimi społecznościami, gdzie przeważającymi i najbardziej powszechnymi formami spinania odzieży były szpile. Zejście tych jednostek z areny dziejowej w III w. p. n. e., kończy okres dominacji tych przedmiotów w modzie ówczesnych mieszkańców ziem polskich. Ich funkcję przejmą zapinki, które będą integralną częścią ubioru aż do okresu wczesnego średniowiecza.